

REKOMMENDATION FÖR ENHETLIG OCH ETISK ANVÄNDNING AV MÄTARE AV FUNKTIONSFÖRMÅGA INOM DET SOCIALA OMRÅDETS KLIENTARBETE

Rekommendationen utarbetad av: Jaana Manssila, Talentia, Anne Rahikka, Miina Sillanpään Stiftelsen sr och Stina Sjöblom, Helsingfors universitet

Publicerad 5.7.2018

Rekommendationen har behandlats och godkänts av

- TOIMIAs expertgrupp för bedömning av den sociala funktionsförmågan inom det sociala området
- TOIMIAs ledningsgrupp
- De som har gett utlåtanden presenteras i slutet av rekommendationen

Redigering och layout: TOIMIAs redaktion

Sammandrag

Målet med arbetet och servicen inom det sociala området är att öka människors och sammanslutningars delaktighet, förebygga problem, leta efter alternativa lösningar, göra bedömningar, fatta beslut och göra uppföljningar samt att driva frågor åt dem som är i svagare ställning. De mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna ligger till grund för arbetet.

Rekommendationen stöder användningen av de mätare av funktionsförmågan som bedömts i TOIMIA. Rekommendationen är också avsedd för användningen av mätare av funktionsförmågan som inte har bedömts i TOIMIA. Den här rekommendationen fokuserar på användningen av mätare av funktionsförmågan som används vid bedömning och uppföljning av klientens funktionsförmåga och på utnyttjandet av mätningens resultat. Rekommendationen ska tillämpas som en del av klientarbetet och ledningen av det när tjänster inom det sociala områdets olika delområden ordnas och produceras.

Rekommendationen består av fyra riktlinjer som kompletterar varandra:

- 1) Yrkesutbildade personer inom socialvården använder bara sådana mätare av funktionsförmågan som är motiverade och som lämpar sig för sammanhanget och användningsändamålet. Kännedom om mätarna och om hur de används hör till yrkeskompetensen inom det sociala området.
- 2) Den yrkesutbildade personen inom socialvården diskuterar med klienten om mätarens användningsändamål och om mätningens eventuella konsekvenser för bedömningen av servicebehovet, klientplanen, beslutsfattandet, genomförandet av tjänster och utvärderingen av genomförda tjänster.
- 3) Yrkesutbildade personer inom socialvården grundar inte sina beslut enbart på de mätare som används. Den information mätarna ger är bara en delfaktor i det heltäckande övervägande som behövs för att fatta beslut inom socialvården.
- 4) Verksamhetsenheternas chefer och arbetsgivaren ser till att den yrkesutbildade har tillräckligt kunnande om hur mätarna används och att sätten mätningarna utförs på är så enhetliga som möjligt.

Denna rekommendation är begränsad till TOIMIAs uppgift och gäller bara mätare av funktionsförmågan. Rekommendationen innehåller inga riktlinjer för annan praxis och andra metoder som används inom det sociala området. Frågorna och metoderna som gäller bedömningen av konsekvenserna och effekten samt definitionen av social funktionsförmåga har av ovan nämnda orsaker inte tagits med i innehållet.

Innehållsförteckning

1. Inledning och rekommendationens riktlinjer	1
2. Mätare av funktionsförmågan i socialvårdens kontext.....	2
3. Yrkesetiska skyldigheter inom det sociala området	2
4. Mätning i klientarbetet.....	3
5. Kompetens, ansvar och bedömning.....	3
Källor	4

1. Inledning och rekommendationens riktlinjer

Målet med arbetet och servicen inom det sociala området är att öka människors och sammanslutningars delaktighet, förebygga problem, leta efter alternativa lösningar, göra bedömningar, fatta beslut och göra uppföljningar samt att driva frågor åt dem som är i svagare ställning. De mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna ligger till grund för arbetet.

Den information som produceras med hjälp av de metoder, verksamhetsmodeller, redskap och mätare som används inom det sociala området tillämpas såväl för beslutsfattande som gäller klienter som vid bedömning och uppföljning av hur effektivt servicesystemet är och för att leda det. Strukturerad mätning som bygger på siffror (measurement) och mätare (measure) har traditionellt inte hört till verksamhetskulturen inom det sociala området. Enligt TOIMIAs utredning (2017) har det sociala området numera tillgång till många mätare, metoder, verksamhetsmodeller och verktyg. På grund av mångfalden av mätare och mätningsspraxis har det uppstått ett behov av att utarbeta en rekommendation för att skapa enhetlighet. Syftet med rekommendationen är att främja enhetlig och etisk användning av mätare av funktionsförmågan.

Denna generiska rekommendation gäller hela det sociala området och fokuserar både på klientarbetet och på ledningen av klientarbetet i olika organisationer. Rekommendationen gäller arbetet i klientgränssnittet och uppgifter som sparas i klienthandlingarna. Rekommendationen ska tillämpas när tjänster ordnas och produceras i det sociala områdets olika delområden. Rekommendationen tar inte ställning till enskilda mätare av funktionsförmågan, utvecklingen av mätare eller bedömningen av deras lämplighet. I databasen TOIMIA finns olika mätare och bedömningar av hur lämpliga de är för olika användningsändamål.

Rekommendationen består av fyra riktlinjer som kompletterar varandra:

- 1) Yrkesutbildade personer inom socialvården använder bara sådana mätare av funktionsförmågan som är motiverade och som lämpar sig för sammanhanget och användningsändamålet. Kännedom om mätarna och om hur de används hör till yrkeskompetensen inom det sociala området.
- 2) Den yrkesutbildade personen inom socialvården diskuterar med klienten om mätarens användningsändamål och om mätningens eventuella konsekvenser för bedömningen av servicebehovet, klientplanen, beslutsfattandet, genomförandet av tjänster och utvärderingen av genomförda tjänster.
- 3) Yrkesutbildade personer inom socialvården grundar inte sina beslut enbart på de mätare som används. Den information mätarna ger är bara en delfaktor i det heltäckande övervägande som behövs för att fatta beslut inom socialvården.
- 4) Verksamhetsenheternas chefer och arbetsgivaren ser till att den yrkesutbildade har tillräckligt kunnande om hur mätarna används och att sätten mätningarna utförs på är så enhetliga som möjligt.

Till socialvårdens serviceuppgifter hör service för barnfamiljer, barnskydd, familjerättsliga tjänster, mentalvårds- och missbrukarservice, service för personer i arbetsför ålder, service för äldre, service för personer med funktionsnedsättning och till viss del rehabiliteringstjänster. Socialvårdstjänsterna produceras av såväl den offentliga sektorn och den privata sektorn som av tredje sektorn.

Inom det sociala området arbetar både högskoleutbildade personer och personer som har avlagt examen på andra stadiet som registrerade yrkesutbildade personer. Dessutom arbetar annan personal som deltar i klientarbetet inom socialvården.

2. Mätare av funktionsförmågan i socialvårdens kontext

Mätarna är verktyg som producerar information som behövs för klientarbetet. *Yrkesutbildade personer inom socialvården använder bara sådana mätare av funktionsförmågan som är motiverade och som lämpar sig för sammanhanget och användningsändamålet. Kännedom om mätarna och om hur de används hör till yrkeskompetensen inom det sociala området (rekommendationens 1 riktlinje).* Utgångspunkten för klientarbete som är inriktat på förändring är att behovet måste definieras tillsammans med klienten. Därför måste man bedöma om det behövs exakt mätbar information om klientens sociala funktionsförmåga eller om en beskrivande bedömning i textform är lämplig (behöver man kartlägga klientens livssituation som helhet bl.a. vad gäller klientens närmiljö, sociala relationer eller servicesystem) eller om båda två behövs.

Målsättningen med användningen av mätare för att samla in information inom socialvården är att producera uppgifter om klientens behov och förändringar i välfärden på ett systematiskt och tillräckligt tillförlitligt sätt. Den information som samlas in i klientarbetet utnyttjas när fungerande och effektiva verksamhetssätt identifieras och det främjar användningen av dem.

Med hjälp av mätarna försöker man få kunskap om behovet av socialvård och effekterna av interventioner. Mätningen har också koppling till dokumentationspraxisen, dokumenteringen av arbetet och kraven på strukturerad dokumentation. Metoder för att bedöma konsekvenserna och effekten behövs både för det praktiska klientarbetet och som stöd för det strukturella sociala arbetet.

Sekundär användning av den information som mätarna producerar är en egen helhet i det strukturella socialarbetet och i övrigt främjande av välfärd (se t.ex. RP 159/2017 [Regeringens proposition om sekundär användning av personuppgifter inom social- och hälsovården](#) och [EU:s dataskyddsförordning](#)).

3. Yrkesetiska skyldigheter inom det sociala området

I arbetet inom det sociala området granskas saker utifrån den sociala referensramen, utifrån det samhällsvetenskapliga kunskapsunderlaget och den yrkesetiska värdegrunden. Det är en yrkesetisk skyldighet och samtidigt målet för den yrkesmässiga verksamheten för yrkesutbildade personer inom socialvården att främja klientens sociala funktionsförmåga, jämlikhet och delaktighet samt förebygga marginalisering och öka välfärden. Ansvar för de etiska beslut som fattats och val som gjorts i arbetet ligger på de yrkesutbildade personerna, arbetsgemenskaperna och på dem som ansvarar för verksamheten.

När den yrkesutbildade personen har gått igenom klientens helhetssituation tillsammans med klienten, tar man upp hens rättigheter och skyldigheter och olika alternativa tillvägagångssätt, eventuella tillhörande mätningar och de konsekvenser mätningarna kan ha på klientens situation med respekt för klientens självbestämmanderätt och på ett sätt som klienten förstår. *Den yrkesutbildade personen inom socialvården diskuterar med klienten om mätarens användningsändamål och om mätningens eventuella konsekvenser för bedömningen av servicebehovet, klientplanen, beslutsfattandet, genomförandet av tjänster och utvärderingen av genomförda tjänster (rekommendationens 2 riktlinje).*

Användningen av en mätare ska grunda sig på klientens samtycke och stöda att klienten får tjänster i rätt tid, rätts sorts stöd och tillräckligt stöd utifrån sina behov samt lagstadgade tjänster. Om klienten inte samtycker till att en mätare används får det inte påverka behandlingen av klientens ärende eller leda till oggrundade rättsförluster.

Om en myndig klient inte kan delta i behandlingen av sitt ärende, ska klientens åsikt i den utsträckning det är möjligt utredas i samarbete med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller en annan närstående. En minderårig klients åsikt ska utredas på det sätt som klientens ålder och utvecklingsnivå kräver.

4. Mätning i klientarbetet

Arbetet inom det sociala området bygger på interaktion. Det viktiga är att med hjälp av dialog bygga upp en klientrelation som bygger på förtroende och respekt och där klienten är en central aktör. Aktörskapet omfattar rätten att få information i åtkomlig form och att ha möjlighet att påverka sina egna ärenden på sätt som passar klienten själv. Inom socialsektorn ska klienterna delta i bedömningen av sin livssituation och i främjandet av sin välfärd.

I socialvårdens/-servicens processer och mätning i samband med dem ska man komma ihåg att respektera klientens privatliv och ta hand om datasäkerheten. Personuppgifter får inte registreras utan tydlig koppling till det behov av socialvård som ska bedömas.

Vanligtvis har socialarbetaren att göra med mätare när klientens behov fastställs och/eller funktionsförmågan bedöms. Klientens behov är en viktig faktor när socialservice beviljas. Med behov avses klientens individuella behov i förhållande till hans eller hennes livssituation, önskemål och omständigheter. Det finns ingen mätare, metod eller något utvärderingsramverk som klarar av att ta alla faktorer i en människas liv i beaktande. Därför är det inte alltid lämpligt att använda mätare.

Det är omöjligt att direkt mäta vad som är rimligt och orimligt. *Yrkesutbildade personer inom socialvården grundar inte sina beslut enbart på de mätare som används. Den information mätarna ger är bara en delfaktor i det heltäckande övervägande som behövs för att fatta beslut inom socialvården (rekommendationens 3 riktlinje).*

5. Kompetens, ansvar och bedömning

Den yrkesutbildade ska kunna använda den valda mätaren på rätt sätt och förstå mätresultaten. Inom socialvården ska mätresultaten alltid tolkas och bedömas som en del av klientens helhetssituation och vid behov som en del av ett multiprofessionellt teams bedömning. I arbetet inom det sociala området fördelar sig ansvaret för kompetens och yrkesskicklighet mellan arbetstagaren och arbetsgivaren. Yrkesutbildade personer inom socialvården har en skyldighet att upprätthålla och utveckla sin yrkesskicklighet. Etisk kompetens är en viktig del av yrkesskickligheten i branschen. Arbetsgivaren ska tillhandahålla den introduktion i arbetet som behövs och se till att personalen deltar i fortbildning som krävs för att utveckla yrkesskickligheten.

Användningen av mätare och kunskap om dem samt yrkesetiska dimensioner ska tas upp och ledas av arbetsgemenskapen. På det sättet främjar man god praxis och ser till att mätarna används på ett bra sätt. *Verksamhetsenheternas chefer och arbetsgivaren ser till att den yrkesutbildade har tillräckligt kunnande om hur mätarna används och att sätten mätningarna utförs på är så enhetliga som möjligt (rekommendationens 4 riktlinje).* Arbetstagaren får inte utföra mätningar utan att ha den kompetens som krävs för det.

Källor

Följande källor har använts som material för rekommendationen

Autti-Rämö I & Salminen A-L & Rajavaara M & Ylinen A (toim.). Kuntoutuminen. Kuntoutus Oy Duodecim, 2016.

EU:n tietosuoja-asetus. [Tietosuojavaltuutetun toimisto](#).

ETENE. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. ETENE-julkaisuja 32, 2011.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Hallituksen esitys HE 159/2017 vp.

Heikkinen A (toim.). Arki, arvot ja etiikka – Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia ry, 2017.

Kivipelto M, Blomgren S, Karjalainen P & Saikkonen P. [Vaikuttavaa aikuissosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 8/2013.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015).

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014).

THL:n määräys 1/2016. Määräys sosiaalihuollon palvelutehtävien luokituksesta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2016.

Valkeinen H. [Sosiaalialan mittarikeräyksen tulokset. Mitä pilottikeräys opetti?](#) Puheenvuoro sosiaalialan arviointiverkoston tapaamisessa 27.3.2017.

Övriga källor

THL. [Lainsäädäntö edellyttää laadukasta arviointia](#). Verkkosivu.

THL. [Arvioinnin perusteita](#). Verkkosivu.

Utlåtanden och kommentarer av

Föreningen för förebyggande rusmedelsarbete EHYT rf, t.f. verksamhetsledare Kari Vuorinen

Finlands Kommunförbund, direktör Tarja Myllärinen & specialsakkunnig Aila Puustinen-Korhonen

SOSTE Finlands social och hälsa rf, generalsekreterare Vertti Kiukas

Talentias yrkesetiska nämnd, expertsekreterare Alpo Heikkinen

Nationellt universitetsnätverk för socialt arbete, Sosnet, professor Timo Harrikari & planerare Sanna Lähteinen

Riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården ETENE

Handikappforum rf, ordförande Kalle Könkkölä & vice ordförande Ilona Tojamo

Centralförbundet for de gamlas väl